

ОКРЕМА ДУМКА (ЧАСТКОВО РОЗБІЖНА)

судді Конституційного Суду України Олега Первомайського у справі за конституційною скаргою Дудіна Романа Володимировича щодо відповідності Конституції України (конституційності) абзацу п'ятого частини п'ятої статті 182 Кримінального процесуального кодексу України (про забезпечення альтернативності застави триманню під вартою)

Другий сенат Конституційного Суду України (далі – Конституційний Суд) 21 липня 2026 року ухвалив Рішення № 9-р(П)/2026 у справі № 3-176/2025(355/25) за конституційною скаргою Дудіна Романа Володимировича щодо відповідності Конституції України (конституційності) абзацу п'ятого частини п'ятої статті 182 Кримінального процесуального кодексу України (далі – Рішення).

На підставі статті 93 Закону України „Про Конституційний Суд України“, § 74 Регламенту Конституційного Суду України вважаю за потрібне викласти окрему думку (частково розбіжну) щодо Рішення та низки значущих для цього провадження понять та явищ.

Що ухвалив Конституційний Суд

1. Предметом конституційного контролю у цій справі був абзац п'ятий частини п'ятої статті 182 Кримінального процесуального кодексу України (далі – Кодекс), за яким *„у виключних випадках, якщо слідчий суддя, суд встановить, що застава у зазначених межах не здатна забезпечити виконання особою, що підозрюється, обвинувачується у вчиненні тяжкого або особливо тяжкого злочину, покладених на неї обов'язків, застава може бути призначена у розмірі, який перевищує вісімдесят чи триста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб відповідно“.*

У Рішенні Конституційний Суд дійшов висновку про те, що абзац п'ятий частини п'ятої статті 182 Кодексу відповідає Конституції України (є конституційним) (пункт 1 резолютивної частини).

2. Мотивуючи Рішення, Конституційний Суд, зокрема, зазначив, що „абзац п'ятий частини п'ятої статті 182 Кодексу у взаємозв'язку з приписами частини четвертої статті 182, частини третьої статті 183 Кодексу встановлює параметри (обставини, ризики), які дають змогу слідчому судді, суду у вмотивованому рішенні на підставі індивідуальної оцінки таких параметрів призначити справедливий та домірний розмір застави і в тих випадках, коли застава в зазначених Кодексом межах (вісімдесят чи триста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб відповідно) не здатна забезпечити виконання особою, яку підозрюють чи обвинувачують у вчиненні тяжкого або особливо тяжкого злочину, покладених на неї обов'язків у кримінальному провадженні“ (абзац четвертий підпункту 6.1.2 підпункту 6.1 пункту 6 мотивувальної частини).

Законодавче внормування та тлумачення закону

3. Аргументуючи часткову незгоду з мотивувальною частиною Рішення та незгоду з висновком Конституційного Суду щодо конституційності абзацу п'ятого частини п'ятої статті 182 Кодексу, зазначу таке.

4. За частиною першою статті 147 Конституції України Конституційний Суд України вирішує питання про відповідність Конституції України законів України та у передбачених цією Конституцією випадках інших актів, здійснює офіційне тлумачення Конституції України, а також інші повноваження відповідно до цієї Конституції.

Іншими приписами Основного Закону України визначено, зокрема, повноваження Верховної Ради України як єдиного органу законодавчої влади та судів.

5. З огляду на принципи та приписи Конституції України, які визначають конституційний лад в Україні, кожен державний орган влади має самостійно здійснювати ті конституційні повноваження, які надані йому установчим актом – Конституцією України.

Тобто Верховна Рада України має ухвалювати закони, зокрема й ті, що регулюють кримінальні процесуальні відносини. Суди мають здійснювати правосуддя, під час якого виникає потреба у тлумаченні приписів закону.

Конституційний Суд України як національний орган конституційного контролю не може здійснювати повноваження ні парламенту, ні судів, оскільки внаслідок встановлення суспільних відносин та офіційне тлумачення приписів закону, не належить до його компетенції.

6. Проте з мотивувальної частини Рішення слідує те, що Конституційний Суд долучився до дискусії про взаємодію законодавчого встановлення та тлумачення закону, що, на мою думку, завдало шкоди здійсненню основного завдання цього конституційного провадження – перевірки на конституційність абзацу п'ятого частини п'ятої статті 182 Кодексу.

Підтвердженням останнього судження є те, що окрім аналізу предмета конституційного контролю, Конституційний Суд у Рішенні тлумачить норми Кодексу, оцінює судову практику й формулює юридичні позиції, що мають ознаки норм права.

Так, у Рішенні констатовано:

– „в оспорюваних приписах Кодексу йдеться про виключні випадки, у яких <...> слідчий суддя, суд наділений правом призначити заставу з перевищенням тих граничних розмірів, які встановлені Кодексом. Установлення таких випадків, хоч і охоплене розсудом слідчого судді, суду, здійснюється з комплексним – без

надання переваги одному з цих чинників – урахуванням обставин, передбачених частиною четвертою статті 182 Кодексу, та ризиків, визначених статтею 177 Кодексу, за умови належного обґрунтування відповідного судового рішення й, зокрема, розміру застави“ (абзац другий пункту 6 мотивувальної частини);

– „практика застосування оспорюваних приписів Кодексу судами системи судоустрою України має ознаки непослідовності та внутрішніх суперечностей“ (пункт 8 мотивувальної частини);

– „Конституційний Суд України <...> вважає, що <...> слідчий суддя, суд, визначаючи розмір застави в судовому рішенні, повинен обґрунтувати фінансову спроможність особи, оцінити її легальні доходи й активи, урахувати не лише розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, а й інші обставини, визначені Кодексом, а також наявність осіб, які перебувають на утриманні цієї особи; водночас активи для сплати визначеного розміру застави мають бути доступними особі, яку підозрюють чи обвинувачують, зокрема має бути враховано обставину, що стала підставою для накладення арешту на майно особи в межах кримінального провадження“ (абзац четвертий підпункту 8.2 пункту 8 мотивувальної частини).

7. Опонуючи цим мотивам Рішення, зазначу таке.

Твердження про те, що в абзаці п'ятому частини п'ятої статті 182 Кодексу визначено „виключні випадки“, у яких слідчий суддя, суд наділений правом призначити заставу з перевищенням граничних розмірів, які встановлені Кодексом, є доволі дискусійним.

Таким же дискусійним та контраверсійним щодо першого твердження є судження про те, що „установлення таких випадків <...> охоплене розсудом слідчого судді, суду“.

Установлення фактів на підставі оцінки доказів є повноваженням слідчого судді, суду, а не складником суддівського розсуду.

Якщо ж у цьому твердженні Конституційного Суду йдеться про максимально широке розуміння „розсуду“ слідчого судді, суду, згідно з яким

слідчий суддя, суд може визнати „виключним випадком“ будь-які обставини¹, то такі дії та рішення мають ознаки сваволі, а не розсуду.

8. У разі істинності тези про те, що в абзаці п'ятому частини п'ятої статті 182 Кодексу все ж визначено „виключні випадки“, у яких слідчий суддя, суд наділений правом призначити заставу з перевищенням граничних розмірів, установлених Кодексом, висновок щодо цього не може бути сформульований Конституційним Судом, оскільки таке конституційне повноваження за наслідком офіційного тлумачення норм закону для забезпечення єдності судової практики має інший конституційний орган – Верховний Суд.

9. Суд, безперечно, має бути наділений дискрецією під час здійснення судочинства. Наявність подібних повноважень у слідчого судді або суду є однією з передумов досягнення правосуддя як мети здійснення судочинства.

Водночас Конституційний Суд України наголошував, що „згідно з вимогами принципу правовладдя для захисту учасників суспільних відносин від свавільних рішень та дій органів публічної влади приписами права має бути чітко та зрозуміло визначено обсяг будь-якого з дискреційних повноважень, наданого цим органам“ [абзац третій підпункту 5.5 пункту 5 мотивувальної частини Рішення від 18 грудня 2024 року № 11-р(II)/2024].

Тобто якщо норма закону, що вносить кримінальні процесуальні відносини, містить слова „у виключних випадках“, то учасники цих відносин мають право на юридичну визначеність, зокрема чіткість, зрозумілість та передбачність, стосовно того, про які „виключні випадки“ йдеться.

У цьому контексті важливо, що за юридичною позицією Конституційного Суду у разі, коли припис права містить посилання на „виключні випадки“, повноваженням щодо вноормування відповідного сегменту суспільних відносин, зокрема у спосіб вказівки на такі „виключні випадки“ або визначення

¹ Наприклад, суспільний розголос щодо вчинення кримінального правопорушення певною особою чи вчинення підозрюваним певного виду кримінального правопорушення.

критеріїв/ознак їх установлення, наділена Верховна Рада України². За відсутності такого встановлення відносин з визначення „виключних випадків“ відповідні приписи закону є такими, що не відповідають Конституції України.

10. За частиною другою статті 19 Конституції України органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Конституційний Суд України як національний орган конституційного контролю наділений конституційним повноваженням з визнання норм закону такими, що не відповідають або відповідають Конституції України й не наділений повноваженнями визначати обов'язки слідчого судді, суду під час визначення розміру застави, зокрема у спосіб вказівки на обов'язок слідчого судді, суду „обґрунтувати фінансову спроможність особи, оцінити її легальні доходи й активи <...> наявність осіб, які перебувають на утриманні цієї особи“.

Отже, повноваженням визначати підстави, межі повноважень та спосіб дії слідчого судді, суду під час визначення у кримінальних провадженнях розміру застави у „виключних випадках“ наділена Верховна Рада України.

У разі відсутності в Кодексі відповідних приписів має місце юридична невизначеність, а отже – порушення принципу правовладдя.

З міркувань, наведених у мотивувальній частині Рішення, що заслуговують на підтримку, та аргументів, викладених у цій Окремій думці, вважаю, що абзац п'ятий частини п'ятої статті 182 Кодексу мав бути визнаний таким, що не відповідає Конституції України.

Прикінцеві міркування

11. У Конституційного Суду України є своя місія та власні повноваження.

² Див. пункт 4 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 3 грудня 2025 року № 6-р(II)/2025.

Конституційний Суд України за Основним Законом України не наділений повноваженнями з формулювання дороговказів для парламенту, зокрема в окремих складниках кримінальної процесуальної політики, чи встановлення обов'язків для суддів та судів щодо тлумачення та застосування норм Кодексу та інших законів.

Тому, будучи охоронцем Конституції України, національний орган конституційного контролю має бути взірцем дотримання її приписів.

12. Згідно з матеріалами кримінального провадження суб'єкта права на конституційну скаргу розмір застави щодо нього на підставі абзацу п'ятого частини п'ятої статті 182 Кодексу був визначений у розмірі 5 147 600 грн, що більш ніж у п'ять разів перевищував максимальний розмір застави, визначений у пункті 3 частини п'ятої цієї ж статті Кодексу³.

Звісно, порівнюючи розмір застави, визначений у кримінальному провадженні суб'єкта права на конституційну скаргу, з розмірами застави у 100, 200 та більше мільйонів грн, що їх визначають слідчі судді та суди в інших кримінальних провадженнях, сума у розмірі 5 147 600 грн не видається захмарною.

Однак порівнюючи грошові величини для з'ясування їх впливу на долю людини, помножте або поділіть свій щомісячний дохід на 5. Чи зміниться Ваше ставлення до розміру грошової суми, яка може істотно змінитись у випадках, що наперед Вам невідомі.

Суддя
Конституційного Суду України

Олег ПЕРВОМАЙСЬКИЙ

³ Тобто – 998 400 грн.